

ΒΑΝΕΣΑ
ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ

από
ζάχαρη
κι
αλάτι

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Από ζάχαρη κι αλάτι**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Βανέσα Αδαμοπούλου
ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Ράνια Μπουμπουρή
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Τζίνα Γεωργίου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

© Βανέσα Αδαμοπούλου, 2017
© Φωτογραφίας εξωφύλλου: Mark Owen/Trevillion Images
© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2017

Πρώτη έκδοση: Σεπτέμβριος 2017, 3.000 αντίτυπα

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-2044-8
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-2087-5

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδειάς του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • <http://blog.psychogios.gr>

ΒΑΝΕΣΑ
ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ

από
ζάχαρη
κι
αλάτι

Στον Γιάννη

«Γελάει με τραύματα όποιος δεν πληγώθηκε ποτέ».

Σαίξπηρ, Ρωμαίος και Ιουλιέτα (μτφρ. Β. Ρώτα)

Η Ελένη ήταν αγερικό. Ένα πλάσμα ζυμωμένο με τις βουνοκορφές της Ηπείρου, τα κρουστά νερά των πηγών, την ευλογημένη ρίγανη, τη μυρωδάτη μέντα. Το χνότο της μοσχοβόλαγε βανίλια, η ζέστα του κορμιού της μαστίχα, τα μάτια της, κατάμαυρο κάρβουνο, έσταζαν μύρο.

Τη θυμάμαι μικρός, να περιδιαβαίνει το στενό δρομάκι μ' εκείνο το θαλασσί της φόρεμα, τα καστανά μαλλιά ως τους ώμους και περασμένο στην πλάτη της το ζαχαρί της σάλι, που στοίχειωσε πια τα όνειρά μου. Τις Κυριακές τη χάζευα στο προαύλιο του Προφήτη Ηλία, τους χειμώνες κουκουλωμένη στη μάλλινη κάπα με τις κόκκινες φούντες, τα καλοκαίρια ξεκάлтσωτη, με τα άσπρα πέδιλα να γλείφουν το πλακόστρωτο του Αϊ-Λια.

Αν μπορούσα, θα την έπαιρνα κοντά μου. Θα την ξερίζωνα από τους τέσσερις τοίχους που μπόλιασαν την πίκρα της, θέριεψαν τη μοναξιά της, χάραξαν δυο ρυτίδες στα ατσαλάκωτα μάγουλά της. Αν μπορούσα... Μα δεν μπορώ. Πέρασε από τη ζωή μου ξυστά και ξεγλίστρησε μέσ' απ' τα δάχτυλά μου έτσι όπως ήρθε, σαν φάντασμα στο σκοτάδι – κι ύστερα έμεινε μια ανάμνηση μονάχα, που 'μοιαζε με γλυκόπικρο κρασί.

Η μάνα μου. Η Ελένη.

Το σπίτι μας

Το σπίτι μας κάτω απ' τη ράχη του βουνού, πέτρινο. Παραδομένο στους αέρηδες τον χειμώνα, η καμινάδα κάπνιζε από το χάραμα, στην αυλή δεν ξεμυτούσαμε μετά τη δύση. «Στο μάτι του Θεού», έλεγε η γιαγιά μου, απομακρυσμένο, κάνα χιλιόμετρο μετά σπαρμένα δειλά τα πρώτα σπίτια, λιγοστά, όσο ζύγωνες φύτεωναν σανμανιτάρια τα υπόλοιπα, ως να φτάσεις στην καρδιά του οικισμού. Η γιαγιά μου, μάνα της Ελένης, είχε ένα σπίτι δίπατο, έναν καιρό αρχοντικό, πίσω απ' τον Αϊ-Λια και τα μαγαζιά.

Δεν πήγαινα συχνά στη γιαγιά, αν και το λαχταρούσα – να βγω στην πλατεία, να βρω παιδιά, να παίξω κουτσό, να κυνηγήσω «κλέφτες», να φάω μαντολάτο από το μπακάλικο του Μίμη. Μοναχά τα καλοκαίρια με κατεβάζανε να μείνω μια μέρα ολόκληρη, καμιά φορά και για ύπνο. Τον χειμώνα, το κρύο σου περόνιαζε το κόκαλο, πού να με στείλουν από το «μάτι του Θεού» επίσκεψη στη γιαγιάς μου.

Τη συχωρεμένη τη γιαγιά δεν τη θυμάμαι ποτέ στο σπιτικό μας, παρά μια φορά, Φλεβάρη μήνα, που ξαπλώθηκα στο κρεβάτι από πνευμονία βαριά, έφτασε με τον γιατρό χαράματα στο κατώφλι μας, με τη νυχτικιά ξεκούμπωτη και την ψυχή στο στόμα από απελπισία. Ο πατέρας μου δεν ήθελε να φέρουν γιατρό, έλεγε θα μου περάσει, μια βδομάδα στο ντιβάνι έβγαλα τα άντερά μου από βήχα κι εμετό. Η μάνα μου ειδοποίησε τη γιαγιά κρυφά, το ίδιο βράδυ έκανε τρόπο να ξεσηκώσει τον γιατρό ίσαμε το κονάκι μας.

Ο πατέρας μου θύμωσε, του γύρισε το μάτι, μα δεν το 'δειξε, ντράπηκε ξένον άνθρωπο και έβραζε στο ζουμί του. Δεν ήθελε ανακατωσούρες με τους χωριανούς, μα μήτε και με την πεθερά του, δεν ήθελε πρωτοβουλίες, εκείνα που αποφάσιζε ήτανε νόμος για το σπιτικό μας.

Ο γιατρός σύστησε να με ταΐσουνε μουχλιασμένο ψωμί, να διώξει το μικρόβιο.

«Έχεις καθόλου, Ελένη;» ρώτησε τη μάνα μου.

«Θα βρούμε», απάντησε κοφτά ο πατέρας μου κι έτσι γλίτωσα τότε από του χάρου τα δόντια, ή κάπως έτσι.

Ο πατέρας μου άνθρωπος δύσκολος, ξέραινε και τα μανουσάκια της αυλής μας με τον βαρύ του ίσκιο, την καρδιά της μάνας μου την είχε ξεράνει προ πολλού.

Μια δόση, θυμάμαι, στο σπίτι της γιαγιάς, κάθονταν στη σάλα οι δυο γυναίκες και τα λέγανε· εγώ σκάλιζα τα γυαλικά στο σκρίνιο και παρίστανα τον καφετζή.

«Σκυλί μαύρο ο Νικόλας, κόρη μου! Μ' αφού έτυχε στο

διάβα σου, κάμε για τον Αντρέα μας υπομονή», πέταξε η γιαγιά στη μάνα μου, που έκλαιγε βουβά, σκυμμένη στο μπράτσο του ανάκλιντρου, κουλουριασμένη σαν λαβωμένο περιστέρι.

Θα 'μουννα πέντε τότε κι αναστατώθηκα πολύ, δεν καταλάβαινα πολλά, παρά μου ερχόταν στο μυαλό ένας θεόρατος μαύρος σκύλος που έκοβε βόλτα έξω από την αυλή μας τις νύχτες, ούρλιαζε και μοστράριζε τα κοφτερά του δόντια κι εγώ κατουριόμουν. Νόμιζα θα 'ρθει ως το ντιβάνι μου και θα με κάνει μια χαψιά. *Γιατί είναι ο πατέρας μου σκύλος;* αναρωτήθηκα κι ύστερα έβαλα τα γέλια. Σκέφτηκα τον πατέρα μου με μούρη σκύλου και σώμα ανθρωπινό, να ουρλιάζει και να λυσσά, με τη βαριά κάπα του και την τραγιάσκα φορεμένη.

Το σπίτι μας δύο δωμάτια, εμένα με κοιμίζανε στη σάλα, δεν ήθελε ο πατέρας μου να μπω στο κρεβάτι τους. Κάτω από τις σκάλες της αυλής ήτανε το κατώι, όπου φυλάγαμε τα φαγιά μας, δίπλα το μαγειρείο με τον φούρνο, παραδίπλα τα ζώα μας, κότες το πλείστον, κι ο γαΐδαρός μας, ο Κανελής.

Μια φορά, θυμάμαι, είχαμε και μια γίδα, την Πολυξένη, μα την έσφαξε ο πατέρας μου την πρώτη κιόλας βδομάδα, κι άλλη φορά μια γαλοπούλα, μου έκανε εντύπωση τότε που δεν έμοιαζε με τις κότες μας, ήταν πελώρια και μαυριδερή. Κοντοστεκόταν σαν αρχόντισσα κι έκοβε

βόλτες στην αυλή λες και μας έκανε τη χάρη, αγέρωχη και ψηλομύτα. Κι εκείνη δεν έμεινε πολύ, μέσα σε πέντε μέρες τής έκοψε ο πατέρας μου με τη μαχαίρα τον λαιμό. Μου κόστισε τότε. Την είχα για παρέα, τη θαύμαζα που έμοιαζε με παγόνι, της μιλούσα κι εκείνη, έλεγες, αποκρινόταν.

Σαν τον είδα κείνο το πρωινό να κοντοζυγώνει με την κοφτερή του λάμα, μου κόπηκε το αίμα.

«Όχι τη γαλοπούλα μου!» τσίριζα. «Όχι, πατέρα!»

Εκείνος πλησίασε απειλητικά κραδαινόντας το μαχαίρι, σημασία δε μου 'δωσε που έγινα κόκκινος απ' τη φωνή. Την αποκεφάλισε μπροστά στα μάτια μου, έπεσε το κεφαλάκι της στ' αριστερό μου ποδάρι κι έσκουζα σαν τον δαιμονισμένο. Γέμισε αίματα η αυλή κι εκείνη συνέχισε να περπατεί δίχως κεφάλι, να τσαλαβουτά στο αίμα της, ώσπου σωριάστηκε στην πλάκα. Τον μίσησα τότε, ύστερα το ξεπέρασα, μα εκείνος μου 'δινε πάντα λόγους να του κρατώ κακία.

Της μάνας μου της έριχνε εννιά χρόνια, την πήρε στα δεκάξι, τον πρώτο κιόλας μήνα η Ελένη έπιασε εμένα. Ύστερα απ' αυτό, γέννησε άλλες τρεις φορές κι όλα τής πέθαιναν στη γέννα. Ο πατέρας μου θύμωνε μ' εκείνη και μαζί μου. Όρθιοι στη σάλα αναμέναμε να την ξεγεννήσουν, έβγαине η μαμή, η Λεμονιά: «Νικόλα, δεν τα κατάφερε», έλεγε κάθε φορά κι εκείνος χτυπούσε τη γροθιά του στο τραπέζι και λύσσαγε σαν σκύλος. Ήθελε γιους κι άλλους να αναστήσει, να κάνει φαμίλια μεγάλη με τη γυ-

ναίκα της ζωής του, το αίμα του μα και το αγκάθι του – αυτό ήταν η μάνα μου για κείνον. Κι έπειτα τα 'βαζε μαζί της που η κοιλιά της σκότωνε τα βλαστάρια του, που τα σωθικά της δηλητηριάζανε τα παιδιά του. Μα και μαζί μου τα 'βαζε, που μάτιαζα την κοιλιά της μάνας μου, γιατί ήμουν αζηλιάρης και γύρευα να την έχω μονάχα για μένα. Και άρχιζε ύστερα το πιεστό για κάνα μήνα, σηκωτός έφτανε σπίτι μας από το χωράφι κι έσπαζε τις γλάστρες της αυλής μας. Εγώ δεν του μιλούσα, ούτε κι εκείνη, περιμέναμε να του περάσει.

Ξέμεινα έτσι μονάχος, σαν καλαμιά, χωρίς αδέλφια, εγώ κι εκείνη να στεκόμαστε σούζα, δυο κεριά αναμμένα, που σιγολιώνανε στο «μάτι του Θεού».

Στο σχολείο τα γράμματα τα έπαιρνα, πεταγόμενα τα πρωινά σαν ελατήριο απ' το ντιβάνι να ετοιμαστώ, να πιω το γάλα που 'χε η μάνα μου σκεπασμένο πάνω στη σκαλιστή ροτόντα. Γύρευα να φύγω από το σπίτι, να κατέβω στο χωριό, να δω παιδιά της ηλικίας μου, να παίξω. Το σχολείο στην άκρη του χωριού, ίδια διαδρομή για τα άλλα παιδιά, ίδια και για μένα. Τους χειμώνες, το κρύο ψόφαγε τους καρπούς, το χιόνι φόρτωνε το χώμα, μα εμένα δε μ' ένοιαζε, φτάνει να έφευγα από το σπίτι κι ας ήταν ζόρικη η διαδρομή.

Ο πατέρας μου δεν ήθελε να διαβάζω, με στραβοκοίταγε που 'τρωγα χρόνο πάνω από τα βιβλία, που ξόδευα τον καιρό μου έτσι αντί να κάνω κατιτίς της προκοπής. Διάβαζα τα βράδια κρυφά κάτω από τα σκεπάσματα, άναβα

το κερί και καθόμουνα ως το χάραμα. Δυο ώρες μετά, σηκωνόμουνα για το σχολείο.

Τ' αγαπούσα τα βιβλία μου, πηγαίναμε χέρι χέρι ταξίδια απάτητα, όπου βαστούσε ο νους μου να σεργιανίσει, σ' όποιο δρομάκι με έβγαζαν τα βήματα της ανάγκης μου. Το γύρευα να ξελασπώνει ο νους μου απ' την τρύπα της γης που μ' όρισε η μοίρα μου. Από το σπίτι που με ρίζω-σε το γραμμένο μου. Σαν έμαθα καλά την ανάγνωση, μου δάνειζε ο δάσκαλος βιβλία έξω απ' τα σχολικά, τα κουβαλούσα κρυφά στη σάκα μου και τα τρύπωνα στην κασέλα που φύλαγε η μάνα μου τις νταντέλες. Διάβαζα εκεί ιστορίες και μύθους, έφτιαχνα με τον νου μου εικόνες που δε γνώριζα, έπλαθα πολιτείες και μέρη που το μάτι μου δεν ακούμπησε, μα μου 'φτανε να τα βαφτίζω όπως ήθελα στο μυαλό μου, να γεμίζω τον καμβά μου ζωγραφίες, τ' άγραφο χαρτί μου μελάνι.

Εκεί έμαθα και τον έρωτα. Αγάπησα μια κοπέλα στο χαρτί, έτσι που ζωντάνευε μπροστά μου μέσα απ' τις λέξεις, έτσι που γινόταν αέρας κι έβγαине απ' το βιβλίο, που έπαιρνε σάρκα και οστά και φυλάκιζε τα βραδινά μου όνειρα. Λησμονώ πια τ' όνομά της, μα θυμάμαι που της έγραφα στιχάκια, της σκάρωνα ραβασάκια που δε θα λάβαινε ποτέ, όμως εμένα μου αρκούσε.

Η πρώτη μου αγάπη.

Που ήτανε από χαρτί.

Που έμοιαζε και αυτή μ' αγερικό, σαν τη μάνα μου.

Που δε θα γινόταν ποτέ δικιά μου, σαν την Ελένη.

Μ' αγαπούσε η μάνα μου, μα δεν ήξερε πώς να με κάνει πετσί της, πώς να με καλοπιάσει με χάρδια και αγκαλιές. Φοβότανε τον πατέρα μου, μην τη στραβοκοιτάξει – τα αρσενικά δεν ήτανε για γλύκες, έπρεπε να γαλουχηθούνε σκληρά, να βγάλουνε τσόφλι γερό σαν τ' αμύγδαλο, να μην μπορεί κανείς να τα λαβώσει. Κι εκείνη φύλαγε τις αποστάσεις κι ας λαχταρούσε να με πάρει μαζί της στο στρώμα, να με στριμώσει στο μέρος της καρδιάς, να λουφάξω στα στήθια της. Με καμάρωνε πάντα, αλλά το 'δειχνε κρυφά. Λαμπυρίζανε τα μάτια της σα δάδες όταν έπαιζα στην πλατεία με τ' άλλα παιδιά, όταν κλότσαγα το τόπι σαν άντρας δυνατός και σκαρφιζόμουν σκανταλιές.

Έφταιγε, βέβαια, κι εκείνη η σαστιμάρα της με τη ζωή – εκείνο που 'μοιαζε σαν από φυσητό γυαλί, έτοιμη να διαλυθεί σε μια γροθιά, να γίνει θρύψαλα με μια καταιγίδα. Δεν ήξερε πώς να στάξει μέσα μου την αγάπη της, πώς να την εκδηλώσει, πώς να τη συγυρίσει στο σπιτικό μας.

Εγώ, λοιπόν, μέσα από τη μάνα μου αγάπησα πολύ τις γυναίκες. Τις λάτρεψα σαν Παναγίες, τους έστησα βάθρο να σταθούν, τις προσκύνησα σα θεές, τις ρούφηξα ευλαβικά σαν αγιασμένο κρασί. Γιατί όλες τους ήτανε απ' τα πλευρά της, κομμάτι από τη σάρκα της, μορφή απ' τη μορφή της, «κόρες» της μητρικής μου Εύας.

Η Αργυρώ, θυμάμαι, ήτανε στην ηλικία μου, όμορφη, μελαχρινός άγγελος που 'δινε τροφή στα όνειρά μου, που

σάλπαρα μαζί της στους ωκεανούς της ψυχής μου, που φύσαγε αέρα στα πανιά μου να ξεμακραίνουν. Την ερωτεύτηκα στα οχτώ, μα δεν τη φίλησα ποτέ. Η πρώτη μου αγάπη με σάρκα και καρδιά. Πολλές φορές αναλογίζομαι πώς να 'τανε, αν θα 'χε μεγαλώσει.

Από εκεί κι έπειτα άνοιξα παρτίδες με τον έρωτα μεγάλες, άλλοτε έχανα κι άλλοτε ξελάσπωνα, μα ποτέ μου δεν έβαλα μυαλό.

Ο γάμος και τα γεννητούρια

Η γιαγιά μου κρατούσε από οικογένεια καλή, με πρόσωπο και παράδες. Στον πρώτο πόλεμο χάσανε κάμποσα αρσενικά, έθαψε άντρες πολλούς απ' το σόι της με τελευταίο τον παππού μου λίγα χρόνια αργότερα, από χτικιό. Η οικογένειά της ξέπεσε κι ύστερα απόμεινε και χήρα, με την Ελένη κορίτσι της παντρειάς.

Τον πατέρα μου τον βρήκαν σαν λύση ανάγκης. Είχε το σπίτι, τα χωράφια του και, το κυριότερο, έφτασε γαμπρός λίγο μετά το πένθος και ζήτησε την Ελένη γυναίκα του χωρίς να γυρέψει προίκα. Την είδε στην κηδεία πώς ξεπετάχτηκε, πώς σούβλιζαν οι γοφοί της και του 'ρθε νταμπλάς. Μια βδομάδα μετά, πήρε και την απόφαση να σταθεί έξω απ' την πόρτα τους υποψήφιος γαμπρός.

Οι δυο γυναίκες τα βάλανε κάτω, τα ζυγίσανε, σκέφτηκαν πώς να πράξουν. Βρέθηκαν κι άλλοι γαμπροί πρωτύτερα, όμορφη ήτανε και τη λιγουρεύονταν πολλοί, κάποιοι πιο παραλήδες, άλλοι μεγαλύτεροι. Μα τότε ο πατέρας της δεν την έδινε. Δε χρειάζονταν γαμπρό, ούτε άλλο

σερνικό στο σπίτι. Ύστερα που ξέμειναν μονάχες, τις έπιασε η απελπισία, κακός οδηγός. Δεν τον λιμπίστηκε η μάνα μου, μα το 'κανε για τη γιαγιά μου, να μην της φορτωθεί, να μην της γίνει βάρος, να ξαλαφρώσει από την έγνοια της.

Μετά τα σαραντάμερα, γίνανε κι οι γάμοι. Ο πατέρας μου βουρλιζόταν να την κάνει δική του, να την περιχαράκώσει σαν στρέμμα, να τη βαλσαμώσει σε χρυσό κλουβί. Η γιαγιά μου ανακουφίστηκε που βρήκε άντρα δουλεutarά και παλικάρι νέο, που σκότωνε για ένα βλέμμα της, που χυνόταν σαν μέλι στο πάτωμα για μια της κουβέντα. Κι έτσι έφυγε πια από τα χέρια της και πέρασε στα δικά του, μα εκείνου τα χέρια ήσαν τραχιά και έσφιγγαν σαν δαγκάνες.

Ο Νικόλας, λοιπόν, προίκα δε γύρεψε, τι να γυρέψει, η Ελένη γοργόνα ήτανε, ήξερε πως του έκανε και χάρη, μα δεν το έδειχνε, μοστραριζόταν σαν σωτήρας, θα έβγαζε τη φαμίλια από τη φτώχεια και θα αποκαθιστούσε διάβιου το θηλυκό.

Πριν από το μυστήριο, έβαλε μπρος να μερεμετίσει το σπίτι της πεθεράς, να τους θαμπώσει όλους με τους παράδες του. Μέχρι τον φούρνο ξεσήκωσε να γκρεμίσει και έστησε ολοκαίνουργιο, να τον θωρεί η πεθερά ολημερίς και να τον μελετάει. Κουβάλησε υφάσματα από το μαγαζί της Κούλας, βελούδα και ταφτάδες, να ράψουνε φουστάνια και καπελίνα, να κάνουνε το νυφικό: «Λεφτά μην υπολογίσετε! Χαλάλι όλα για τη γοργόνα!»

Θάμασαν οι δυο γυναίκες, «χουβαρδάς ο Νικόλας μας!» σταυροκοπιόταν η γιαγιά μου, «λαχείο τράβηξες, Ελενίτσα μου», κούντιζε τη θυγατέρα πως έκανε τη σωστή επιλογή. Και όντως, έτσι πίστευε η γιαγιά μου. Και νόμιζε επιπλέον πως η Ελένη τον έπαιρνε από συμπάθεια μεγάλη, ότι κάπου υπέφωσκε και το αίσθημα από πλευράς της νύφης.

Η μάνα μου δεν έδειχνε τίποτα, πάντα κουκούλωνε εκείνα που ένιωθε, φτάνει να άφηνε τους γύρω της ικανοποιημένους, να πήγαινε με τα νερά τους και να μην κάνει ζήτημα. Ύστερα της έγινε συνήθειο, το φόρεσε ρούχο της, να μη χαλάει τη βολή των άλλων, να βγάζει όλους απ' τη δύσκολη θέση και να εγκλωβίζεται η ίδια.

Το σπίτι μας στο «μάτι του Θεού» ο πατέρας μου το 'κανε του κουτιού. Έστρωσε πλάκες την αυλή, μεγάλωσε το μαγειρείο, γέμισε το κοτέτσι κότες, κουβάλησε γουρούνια κι έφτιαξε τη στάνη. Φώναζε μαραγκούς να σκαλίσουνε καριόλα νυφική και απίθωσε σιδεριές περιμετρικά της κλίνης να κρεμάσει τούλινο πέπλο, να ονειρεύονται με τούλινο ουρανό πάνω απ' το προσκεφάλι τους.

Η Ελένη αναθάρρησε πως ίσως και να τον συμπαθήσει. Σκλαβώθηκε από τις πράξεις του, θεώρησε χρέος της να τον αγαπήσει.

Τη μέρα που μάζεψε τα προσωπικά της από το πατρικό, έκλεισε την πόρτα με ένα μάγκωμα στην καρδιά, λες

και την έσφιγγε τανάλια, κατάπιε μια ξερή μπουκιά σάλιο και ανέβηκε, με το κεφάλι ψηλά, στον γαίδαρο του Νικόλα. Η γιαγιά μου έσπασε δυο ρόδια για το καλό κατευόδιο και τάισε τους μελλονύμφους μέλι και καρύδι, να στεριώσει την κοινή ζωή, να ζαχαρώσει το μέλλον της ακριβοθυγάτρας.

Τον πρώτο καιρό, μάνα και κόρη τα λέγανε συχνά. Ήτανε έγκυος σ' εμένα η Ελένη και η γιαγιά μου έτρεχε να τη συνδράμει, να κουβαλήσει κοτόσουπες, να φουρνίσει ψωμί, να πλύνει τον αυλόγυρο. Ο πατέρας μου δεν τσίναγε με την πεθερά στα ποδάρια του, άλλωστε ήθελε και έναν άνθρωπο να την προσέχει, που κι εκείνος έλειπε στα χωράφια. Μέχρι παρακαλούσε τη γιαγιά μου να διανυκτερεύσει στο ντιβάνι της σάλας, μη και συνέβαινε οτιδήποτε στη μέση της νύχτας και πιανόταν αδιάβαστος. Εκείνη την περίοδο φοβόταν και να την ακουμπήσει. Λες και ήτανε μπιμπελό κι η κοιλιά γυάλινη, κάθε του κίνηση νόμιζε θα την κάνει κομμάτια. Στο κρεβάτι, τα βράδια, έπιανε άκρη άκρη στο στρώμα μη και την ενοχλήσει, έμενε ξάγρυπνος να την κοιτά που κοιμόταν, λες κι ήτανε η Παναγία και κουβαλούσε στα σπλάχνα της το Θείο βρέφος.

Η γιαγιά μου εκμυστηρεύτηκε κάποτε πως παραλίγο να μη γεννηθώ. Η μάνα μου κοντά στον έβδομο μήνα, η κοιλιά της τούμπανο απ' την αφεδιά μου, κλότσαγα λέγανε σαν δαιμονισμένο και δεν έβρισκε νυχθημερόν τη βολή της, ούτε να πεις στην καρέκλα, ούτε και στο κρεβάτι.

Ούτε, ακόμα, κατάχαμα. Ένα βράδυ το αποτόλμησε κι αυτό, έστρωσε κουρελού και κουβάλησε τα στρωσίδια κάτω από το τραπέζι της σάλας.

Ένα πρωινό, λοιπόν, σηκώνεται με ζαλάδες, ζηταγε να χώσει από την ανακατωσούρα το κεφάλι της στο πηγάδι, να βουτήξει μέχρι τις πατούσες, να σκάσει εκείδά μια και καλή. Το στομάχι της αναποδογύρισε και έφτασε ως τα αυτιά, όλα γυρίσανε τούμπα. Ο αφαλός της, έλεγε, πήγε και στάθηκε στο κότσι του ποδιού, στο στόμα ανέβαινε ξινίλα και πράσινο υγρό, λες και τρύπησε η χολή της, το ίδιο βράδυ, είδε στον ύπνο της όνειρο με μαύρο καβαλάρη.

Πιάνει τη γιαγιά μου, το και το: «Μάνα, το χάνω το παιδί».

«Κουνήσου από τη θέση σου, χριστιανή μου! Το παιδάκι μας είναι γερό!» ξεσπάθωσε η γιαγιά μου, άλλο πένθος δε σήκωνε πια η καμπούρα της, λιποτάχτησε η ψυχή της απ' τις κάσες και τις μαρμάρινες πλάκες.

«Μάνα, δε θα τη βγάλω τη μέρα, ή θα το ξεριζώσω απ' τα σπλάχνα μου ή θα κρεμαστώ στην καστανιά, έξω απ' το παραθύρι!»

Θορυβήθηκε η γιαγιά μου, ο πατέρας μου στα χωράφια, οι δυο τους μονάχες στο σπίτι, στην ερημιά, ποιον να βρει να τις συντρέξει, πού να ζητήσει βοήθεια. Πήρε να κουκουλωθεί με την κουρελού που στρώνανε χάμω στο τζάκι, ο αέρας μαστίγωνε, το κρύο πέτρωσε ως και το πλύμα από τα γουρούνια. Ξεκίνησε τον δρόμο για το χω-

ριό, ξεκάλτσωτη απ' τη φούρια της, στα μισά της διαδρομής τα 'βαλε με το ξερό της το κεφάλι που λησμόνησε τις μάλλινες κάλτσες.

Έφτασε έξω απ' το σπίτι του γιατρού, βρήκε μονάχη τη γυναίκα του να μαντάρει κάλτσες, γύρεψε ένα ζευγάρι δανεικές να βγάλει τον δρόμο του γυρισμού, γύρεψε επίμονα και τον άντρα της: «Κυρα-Βαγγελιώ, κάνε τρόπο να φέρουμε τον γιατρό απάνω στου γαμπρού μου».

Η Βαγγελιώ κούνησε σαστισμένη το κεφάλι: «Τον φώναξαν για κολικό στο παραδίπλα χωριό. Τι να κάνω η ευλογημένη, έφυγε πηλαλώντας και δε ρώτησα παρακάτω».

Άχρηστη Βαγγελιώ, τώρα σε μάρανε να μη γυρέψεις ραπόρτο! Που σ' άλλη περίπτωση, ξεσκονίζεις φύλλο και φτερό τα ιδιαίτερα του καθενός, θέλησε να ξεστομίσει, μα σκέφτηκε να την πάρει με το καλό, στην ανάγκη τους είχανε βρεθεί τώρα οικογενειακώς.

Η ώρα περνούσε, η γιαγιά μου ξεροστάλιαζε στη σάλα, η άλλη την προσκάλεσε να τον περιμένει, άλλο τι δεν μπορούσε να κάνει. Πετσόκοβε τα νύχια της από καημό, καθισμένη σταυροπόδι στην καρέκλα με το κεντητό μαξιλάρι. Τα μάτια έπαιζαν δεξιά, αριστερά, στο τέλος ζαλίστηκε, ζήτησε από τη Βαγγελιώ ένα δάχτυλο κονιάκ και το 'πιε μονορούφι. Η άλλη τη λυπήθηκε, της έβγαλε δίπλα και παξιμάδι να το μπουκώσει, παρέα με την αναμπουμπούλα της. Και πέτρες να της έβαζαν να μασήσει, θα τις κατάπινε και δε θα 'βγαζε λέξη. Ήδη στο στόμα της αναμασούσε ξυράφια.

Κύλησε μια ώρα, κύλησε κι άλλη μισή, δεν τη χωρούσε ο τόπος. Έβλεπε την Ελένη κρεμασμένη στην καστανιά και την έπιαναν ρίγη. Έβαλε με τον νου πως τόση ώρα θα το είχε αποτολήσει, άλλη φορά δεν την ξανάκουσε έτσι απελπισμένη. Πάνω που ήταν έτοιμη να λιποθυμήσει, πήρε τ' αντί της στην αυλή φασαρία. Ο γιατρός ξεσαμάρωνε τον γάιδαρο και ετοιμαζόταν να μπουκάρει. Τον έπιασε απ' τα μούτρα, κρεμάστηκε πάνω του σαν σακί και άρχισε να φωνάζει: «Κυρ Θάνο, το παιδί και το εγγόνι μου! Στο Θεό και στα χέρια σου, βιάσου να ανεβούμε ίσαμε απάνω να προλάβουμε το κακό!»

Με τα πολλά έφτασαν, μπροστά ο γιατρός, πίσω η γιαγιά μου, ξεπατώθηκε ο γάιδαρος πάνω στην ανηφόρα.

«Έλα να σε χαρώ, ξεκουνήσου, ρημάδι μου, να βγάλουμε το δρόμο!» έσκουζε η γιαγιά μου στο ταλαίπωρο τετράποδο, απ' το πρωί νηστικό και τα δρομολόγια μεγάλα.

Κοντοστάθηκαν έξω απ' την πόρτα, σφαλισμένη. Άρχισαν να χτυπούν.

«Άνοιξε, Ελένη, δεν ακούς;»

Κοκκίνισε η γιαγιά μου σα ζουλημένο κεράσι, πήρε να ξεριζώσει τα μαλλιά της απ' την απελπισία, έτρεξε πανικόβλητη και πίσω στην καστανιά να ελέγξει, καλού κακού. Το εγκεφαλικό δεν το γλίσωνε. Γύρισε ανακουφισμένη, τουλάχιστον δεν κρεμόταν σαν τον Ιούδα. Βάλθηκε να γκρεμίσει την πόρτα, έμπηγε τη γροθιά και βογκούσε σαν ετοιμόγεννη σκύλα.

«Σώπα, κυρα-Βένη, δε βγαίνει τίποτα έτσι», προσπά-

θησε ο γιατρός να τη συνεφέρει, μάταια. Στο τέλος άρχισε κι αυτός να ιδρώνει. *Κακό που με βρήκε, τον δυστυχή. Ποια να πρωτοσυντρέξω, τη μάνα ή τη θυγατέρα;* Άρπαξε ένα τσεκούρι απ' την αυλή κι άρχισε να ρημάζει με φούρκα την πόρτα. Τα κατάφερε καμιά φορά, άνοιξε μια πελώρια τρύπα και τρέξανε μέσα.

Η μάνα μου πεταμένη στο πάτωμα, ξεπατωμένη απ' τις ωδίνες, το στόμα της έβγαζε αφρούς και τα μάτια της αναποδογυρισμένα, σαν του Βελζεβούλ. Έμπηξε η γιαγιά μου τη φωνή κι άρχισε να δονείται λες κι έσκασε στο σώμα της χειροβομβίδα.

Ο κυρ Θάνος κιτρίνισε σαν λεμόνι, έτοιμος ήταν κι εκείνος να καταπιεί το λαρύγγι του, να χτυπήσει το ξερό του στον τοίχο από τον πανικό. Αποφάσισε ν' αφήσει τη γιαγιά μου στην τύχη της και ν' ασχοληθεί με την εγκυμονούσα, διάολε, έπρεπε κάποια να διαλέξει. Η γιαγιά μου συνέχισε να σπαρταρά σαν ψάρι έξω από το νερό, στο τέλος σωριάστηκε δίπλα στην κόρη και έμεινε εκεί ακίνητη να χάσκει.

Αφού εξέτασε τη μάνα μου, ακροάστηκε καρδιά και κοιλιά, πήρε σφυγμούς κι έλεγε τ' ασπράδι του ματιού, αναποδογύρισε το σπίτι να βρει λίγη κολόνια. Έριξε δυο μπάτσες στη γιαγιά μου να συνεφέρει και ανακοίνωσε την τελεσίδικη απόφαση: «Θα κάμουμε τη γέννα για να σωθούν και οι δύο!»

Η γιαγιά μου πετάχτηκε έντρομη, είδε την Ελένη δίπλα ξεβράκωτη, ο γιατρός χωμένος στα απόκρυφα της,

κοκκίνισε απ' την ντροπή της. Η κυρα-Λεμονιά ξεγεννούσε τις γκαστρωμένες, τι δουλειά είχε ο κυρ Θάνος μες στα ιδιαίτερα της; Επιπλέον, εμπιστευόταν τη μαμή χίλιες φορές καλύτερα από κείνον, ο γιατρός για πνευμονίες και κολικούς ήτανε αυθεντία, πού ήξερε όμως από γεννητούρια και τα συναφή;

Έπνιξε τη γλώσσα μέσα στο στόμα, να ειδοποιήσει τη Λεμονιά δεν πρόφταινε, έκανε τον σταυρό της και πήραν να ξεκινήσουν. Κουβάλησε βραστά νερά, πανιά, λάμες, οينوπνέματα, τα χέρια της έτρεμαν, μα ακολουθούσε τις οδηγίες του κυρ Θάνου.

Χάμω στο πάτωμα την ξεγεννήσανε τη μάνα μου, πότισε η σάλα απ' το αίμα και τη βλέννα, βγήκα εγώ μια στάλα, τσίτσιδος, βουτηγμένος σε λίπος και κακό.

Ο πατέρας μου έφτασε ώρα μετά, δεν πρόλαβε να παρασταθεί, αναστατώθηκε, πού το περίμενε να γυρίσει και να βρει την Ελένη ξεγεννημένη; Και αυτό ύστερα του στοίχισε, μια γέννα της προκοπής δεν τον αξίωσε ο Θεός να ζήσει.

Η άφιξή μου σηματοδότησε και την αλλαγή ρότας του πατέρα μου. Μοναχοπαίδι ήταν και λόγου του και το 'χε πόθο διακαή να φτιάξει φαμελιά με τα όλα της, να αντηχήσουν τα ντουβάρια απ' τ' άξια γεννήματά του, να λادώσουνε οι τοίχοι από ζεστασιά και μητρική φροντίδα, μα κώλωσε σαν μπήκε, ανυποψίαστος, να πιάσει στασίδι.

Δεν ήξερε πώς να το βάλει στη χούφτα του, πώς να το κανακέψει, πώς να το κάνει σώμα του όλο αυτό που του συνέβη. Έμοιαζε ατζαμής να το χειριστεί, άτσαλος και χοντροκομμένος. Λες και κρατούσε στα χέρια του μια φούσκα οικογενειακής θαλπωρής και φοβόταν πως κάθε του κίνηση θα την έκανε κομμάτια.

Και διάλεξε τον άλλο δρόμο, τον σύντομο μα και περιφερειακό. Τον εύκολο, τον απροβληματίστο. Να κρυφτεί στο καβούκι του, να ξεγελάσει τα αισθήματά του, να τα κουκουλώσει με την πρόφαση της σκληράδας, να τα πνίξει πίσω απ' το άλλοθι της χοντροπετσιάς. Να απαρνηθεί τα μύχια ένστικτά του, να περιφρονήσει αυτά που τον έβγαζαν σκάρτο, απροετοίμαστο, δειλό και αδαή. Ίσως να απογοητεύτηκε κι ο ίδιος απ' τον εαυτό του. Ίσως και να πίστευε πως αβίαστα η καρδιά ξεκλειδώνει, αμαχητί κερδίζεται η αγάπη, άκοπα θερίζονται οι συναισθηματικοί καρποί. Κι ίσως και να θύμωσε με τον εαυτό του που πιάστηκε έτσι μπουνταλάς και ανήξερους μες στο πεδίο της μάχης. Φαίνεται κάποιοι άνθρωποι γεννιούνται μισεροί, χωρίς εφόδια από κατασκευής τους ν' αδράξουνε τα αγαθά της ευτυχίας.

Τα πρώτα σημάδια άρχισαν να διαφαίνονται. Βγήκε από τη βολή του, ξεκουνήθηκε απ' τα κεκτημένα του. Η μάνα μου βρήκε μια κάνουλα στο μέρος της ψυχής της, έτοιμη να στάξει τρεχούμενο νερό που θα φόρτωνε τις γούβες της καρδιάς. Μα εκείνος έθεσε όρια, έστρωσε το παιχνίδι με τους δικούς του κανόνες.

Τα πρωινά που η μάνα μου ετοιμάζε καφέ, σερβίριζε στη σάλα και καθόταν αντάμα να του κάνει παρέα. Βούταγε εμένα απ' την κούνια, μ' απίθωνε στην αγκαλιά και βολευόταν στην ακριανή καρέκλα. Εκείνος ρουφούσε το καϊμάκι και ντουμάνιαζε τον χώρο, έριχνε στην Ελένη βλέμμα φορτωμένο λατρεία και σ' εμένα φορτωμένο βροχή. Η μάνα μου δε μιλούσε, με κρατούσε γερά στη σάρκα της και έκανε κάτι ανεπαίσθητα, μπρος πίσω, τσακίσματα. Έπειτα ξεκούμπωνε τα δυο κουμπιά της ρόμπας και έβγαζε το βυζί να με ταΐσει. Ο πατέρας μου άναβε κι άλλο σέρτικο, κατάπινε το χαρμάνι και πέταγε το βλέμμα απέναντι στο παραθύρι, στη θέα μιας μάνας καρυδιάς. Όποτε τσίναγα και την παίδευα να γαλακτίσω, ο άλλος άλλαζε χρώμα. Μια φλέβα στο κούτελο πάλευε να σκάσει στην επιδερμίδα, να βγει σαν κακό σπυρί, να στάξει αίμα. Μα δεν έβγαζε λέξη, κράταγε ώρα το βλέμμα μακριά, παίδευε τη μουστάκα του και ρούφαγε, φαρμάκι, τα στριφτά.

Αργότερα, έκανε τρόπο να αποφεύγει την ώρα του θηλασμού. Χωνόταν στην κάμαρη, έβγαινε στην αυλή, φόραγε την τραγιάσκα του και ξαμολιόταν στο βουνό. Άπαξ και γύρναγε κι εγώ δεν είχα τελειώσει, παιδευόταν να βολευτεί στην καρέκλα του, βγαίνουν καρφιά από το κάθισμά του κι έμενε άγαλμα, σαν περαστικός που τον ξέβρασε εκεί ο δρόμος, σαν ξένος μες στο κονάκι του.

Στο τέλος, η μάνα μου, κάθε που τον άκουγε να πλησιάζει, με έβγαζε απότομα απ' το βυζί, κούμπωνε τη ρόμπα και μ' άφηνε στη μέση.

Στη γιαγιά μου έκοψε τα πολλά σούρτα φέρτα. Εκείνη ήτανε γυναίκα ήσυχη και διακριτική, δεν ήθελε να πάει κόντρα στον γαμπρό της. Μαζεύτηκε πάλι στο σπιτάκι της και στους τέσσερις τοίχους, μα λαχταρούσε πότε θα της έκανε βίζιτα η μάνα μου, να με δει και να με κανακέψει.

Ο Νικόλας μοίραζε πάντα την τράπουλα με χαρτί σημαδεμένο. Εκείνα που όριζε δεν τα ξεστόμιζε με λόγια, μα τα εννοούσε. Άφηνε να αιωρούνται, να επεξηγούνται μ' ένα βλέμμα, με ένα σήμα, με μια κίνηση ματ. Όλοι πηγαίναμε στα τυφλά, μυρίζαμε τον αέρα να δούμε αν θα φέρει βροχή, αν θα πιάσει καταιγίδα, αν θα βγάλει liaκάδα. Είχε όλους τους γύρους στα χέρια του, τον άσο στο μανίκι. Κι εμείς μπαίναμε εξαρχής σ' ένα παιχνίδι στημένο. Πού να κερδίσουμε παρτίδα;

Η Ελένη αποκαρδιώθηκε, μάζεψε καλούμπα. Μέσα στο σπίτι πάλευε πάντα να κουκουλώσει νάρκες, να κρύψει κόκκινα πανιά, να κρατήσει τα μπόσικα. Με φρόντιζε, με έπλενε, με τάιζε, με γιατροπόρευε. Μα δε μ' άφησε να μπω στη ζωή της και ν' αλωνίσω, να στήσω εκείδά το βασίλειό μου και να στρογγυλοκαθίσω. Κι ας ήμουν ο μοναδικός, κατά κράτος, κατακτητής της.

Ένας διακεκριμένος επιστήμονας εξομολογείται. Ξετυλίγει θαρρετά τον μίτο της ύπαρξής του με ιδιαίτερο ζήλο και νοσταλγία, αγκαλιάζει όλα εκείνα που τον έθρεψαν και τον στοίχειωσαν, εκείνα που αγάπησε κι άγγιξε με τα δάχτυλά του. Αναμετρείται με θεριά και δαίμονες, δίνει φωνή σε όσους έφυγαν, για να στήσει από την αρχή τους σταθμούς της πολυτάραχης ζωής του.

Από την Ήπειρο του 1940, παραμονές της επίθεσης των Ιταλών του Μουσολίνι, στην Απελευθέρωση και στον Εμφύλιο, και σχεδόν ως την Ελλάδα του σήμερα, με ενδιαμέσους σταθμούς σε Αθήνα, Ρώμη, Χαϊδελβέργη, η ζωή του Αντρέα, καθηγητή φιλοσοφίας, κυλά σαν το τρεχούμενο νερό, μέχρι τη μέρα που θα αλλάξει για πάντα το παρόν, το μέλλον και το παρελθόν του.

Ένας απολογισμός δίχως τεφτέρια, μια βαλίτσα θύμησης χωρίς παραλήπτη και μια ζυγαριά που αψηφά κέρδη και χασούρες, έτσι όπως το έλεγε απλά, αλλά καθόλου αφιλοσόφητα, η γιαγιά Βένη: «Ζάχαρη κι αλάτι, παιδί μου, η ζωή του καθενού. Ποιου λίγο, ποιου πολύ, τι σημασία έχει; Ζάχαρη κι αλάτι η ζωή!»

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psychogios.gr

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ: 19631

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ' Ε Π Α Φ Η